

De verbindende kracht van de Oranjes

In de Nederlandse geschiedenis is er geen periode geweest met een zo snelle opeenvolging van verschillende vormen van staatsinrichting als de Bataafs-Franse tijd (1780-1815). Wat begon met patriottisch republikeinisme eindigde in een vrij autoritaire monarchie. Wat gebeurde er met dat republikeinse elan? Hoe kon Willem vi (koning Willem i) – een onbekende in de Nederlanden – het land vrij soepel verenigen? Welke invloed hadden de napoleontische jaren (1795-1813) op de nationale identiteit? Hoe werd in liedjes, pamfletten en literatuur gereflecteerd op die veranderende identiteit?

Bart Verheijen promoveerde juni dit jaar op een minutieus onderzoek naar de periode 1801-1813. Hij toont overtuigend aan dat een gezamenlijke vijand het onverengbare kon verenigen, dat een sterk geactiveerd onafhankelijkheidsgevoel en nieuw toekomstideaal voorstelbaar maakte en dus dat de concrete persoon van de erfprins van Oranje de verbindende kracht werd. Op 26 maart 1813 schreef de prefect van Zuyderzée aan de minister van Binnenlandse Zaken: 'Deze Oranjepartij is op dit moment de sterkste; de jonge lieden die nog in de wieg lagen toen dit huis ophield te regeren, zijn zeer gehecht aan wat hun onbekend is, door voorliefde voor het originele en omdat ze voortdurend daarover hebben gehoord toen dit land nog verdeeld was.' En verdeeld was het land; Bart Verheijen laat zien dat er tot zeker begin 1813 minimaal drie partijen waren: republikeinen, orangisten en moderaten, waarbij vooral de eerste twee elkaar bestreden en daarnaast door de Franse censuur aan steeds striktere banden werden gelegd. Dat de Oranjepartij op dat moment het sterkste was, had alles te maken met de catastrofale Russische veldtocht van Napoleon, de gehate conscriptie, de voortdurende

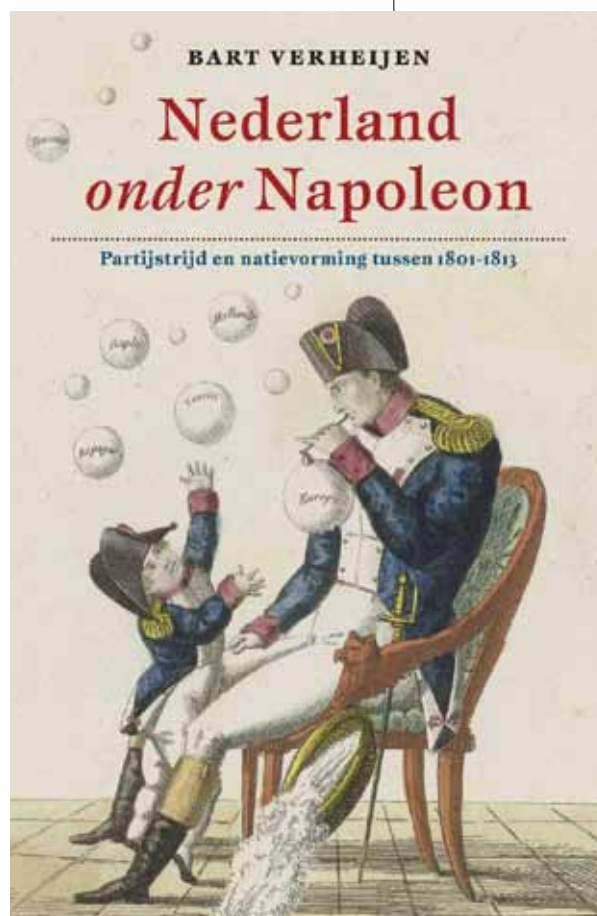
economische malaise en de al eerder genoemde censuur. Die censuur werkte preventief: waar aanvankelijk auteurs en uitgevers van tegendraadse pamfletten na uitgave werden vervolgd, was het vanaf de inlijving in het keizerrijk voor publicatie verplicht om het manuscript over te dragen aan de Franse censuur. En het was de instelling van de *Gardes d'Honneur*, waarvoor de zonen van de Nederlandse elite werden opgeroepen, die hen – orangisten en republikeinen – verenigden. Er was een gedeelde afkeer van de Franse invloed.

Oranje werd de kleur van verzoening en daarmee van onafhankelijkheid. Dat koning Willem i zich vlot ontwikkelde tot een nogal autocratisch monarch was bij de landing in Scheveningen nog onbekend. De vrijheid van drukpers kon begin 1814 gepresenteerd worden als een typisch nationale verworvenheid, in tegenstelling tot de censuur, waar alle partijen onder hadden geleden. Het was voor de koning ook goed dat er een grondwet was opgesteld. Die constitutie was een bescheiden waarborg voor de verworvenheden van de revolutionaire periode. Bart Verheijen, in zijn conclusie: 'De republikeinse erfenis en het revolutionaire burgerschapsideaal werden vervangen door het constitutionalisme. Dit was een van de belangrijkste "uitkomsten" van het natievormingsproces uit de napoleontische jaren. Het nationaal politiek besef was niet langer democratisch, het was constitutioneel.'

Nederland onder Napoleon is fraai uitgegeven. Gebonden, harde kaft, zwart-wit illustraties op de tekstbladen, kleurenkatren, dik honderd pagina's literatuurverwijzingen, bijlagen en register én een cd met op muziek gezette verzetsliederen tegen Napoleon (zie: www.ru.nl/verzetsliederen). Zowel voor de handelsuitgave van het proefschrift als voor de

cd (ook crowdfunding) is financiële ondersteuning ontvangen en dat is te zien. Van een republiek werden de Nederlanden een monarchie, een deel van het Franse keizerrijk en daaruit ontstond het huidige koninkrijk. Bart Verheijen toont aan dat, waar aanvankelijk partijschap de boventoon voerde, dit – een gemeenschappelijke opponent hebbend – verstomde. Hij schrijft het niet, maar wellicht was het beter dat Willem vi aanvankelijk een onbekende was voor het Nederlandse volk. In ieder geval ontleende hij zijn nieuwe positie niet aan zijn persoonlijke kwaliteiten, maar aan de verbindende kracht die uitging van het huis waartoe hij behoorde.

Ger Jan Onrust

Nederland onder Napoleon. Partijstrijd en natievorming tussen 1801-1813. Bart Verheijen (Vantilt, Nijmegen 2017), 432 blz., € 29,95